राजमाता जिजाऊ शिक्षण प्रसारक मंडळाचे,
कला ,वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय लांडेवाडी, भोसरी.

विभाग - राज्यशास्त्र

(जनरल पेपर)

प्रथम वर्ष बी .ए.

विषयाचे नाव - भारतीय संविधानाचा परिचय

प्रा. गोडगे सुदाम रामचंद्र

प्रकरण - पहिले

कायदे मंडळ

अ. संघाचे किंवा केंद्राचे कायद

ब . राज्याचे राज्य विधिमंडळ

प्रस्तावना--- भारत देश हा इतिहासात प्रथमच संसदीय लोकशाही देश बनला. लोकप्रतिनिधी भारताला नवीन नाही

भारताला नवीन नाही इसवी सन पूर्व सहाव्या शतकात सोळा महाजन पदांपैकी काही पदे प्रजासत्ताक पद्धतीची होती ऋग्वेद मध्ये सभा व समिती तसेच पाणिनी अष्टाध्यायी अर्थशास्त्र महाभारत शिलालेख यात उल्लेख आढळतो भारतात गणराज्य समदा या नावाने ओळखले जाते पाली ग्रंथात मोठे गणराज्य होते हिंदू-मुस्लीम शासनकाळात ग्रामीण स्तरावर ग्रामसंघ ग्रामसभा पंचायती होत्य26 जानेवारी 1950 भारतात नव्या प्रजासत्ताकाची सुरुवात झाली संविधान भाग 5 अनुच्छेद 89 ते 122 संसदेची रचना आहसंसद देशात सर्वोच्च कायदे करणारी संस्था आहे.

भारतीय कायदे मंडळाची रचना

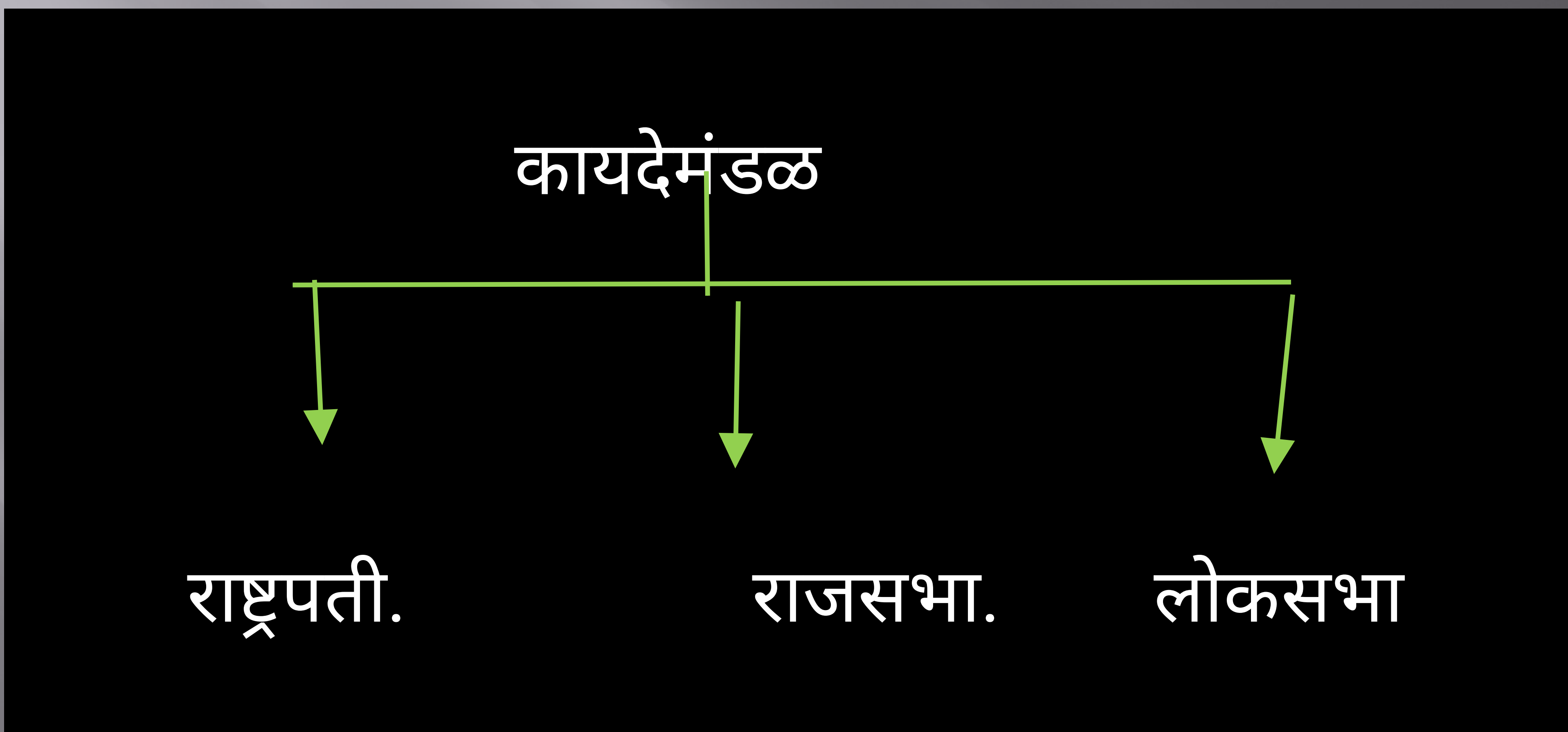

राष्ट्रपती

भारतीय प्रजासत्ताकाचे प्रमुख कलम 74 नुसार मंत्रिमंडळाने दिलेला सल्ला राष्ट्रपतींना बंधनकारक असतो ते नामधारी प्रमुख होय

पंतप्रधानांनी वेळोवेळी राष्ट्रपतींना माहिती देणे आवश्यक असते

राष्ट्रपतींची कार्य

१ कार्यकारी कार्य

२ कायदे विषयक कार्य

३ आर्थिक कार्य

४ न्याय विषयक कार्य

५ आणीबाणी विषयक कार्य

राज्यसभा

- संविधान कलम 80
- नुसार रचना हे वरिष्ठ सभागृह होय 250 सदस्य, राज्यांची परिषद किंवा कौन्सिल ऑफ स्टेट असेही म्हणतात.
- घटक राज्य प्रतिनिधित्व -
- संघराज्य प्रतिनिधित्व
- अध्यक्ष व उपाध्यक्ष -

लोकसभा (कनिष्ठ)

- हाऊस ऑफ द पीपल, जनतेचे प्रतिनिधित्व करणारे सभागृह
- कलम 81 नुसार रचना
- घटक राज्य प्रतिनिधित्व -1971 च्या जनगणनेनुसार उत्तर प्रदेश -80 तर नागालँड, सिक्किम, मिझोराम -एक सदस्य
- संघशासित प्रतिनिधित्व -19 जागा
- नामनिर्देशित सदस्य -अंगलो इंडियन -२
- लोकसभा पदाधिकारी -
-
- कायदेमंडळ सदस्य - पात्रता कलम ८४ , अपात्रता कलम 102

- शपथ -. भारताच्या संविधाना प्रति खरी श्रद्धा व निष्ठा ठेवून,
- भारताचे एकता व अखंडता अबाधित ठेवीन.

संसद/कायदे मंडळ अधिकार/कार्य

- घटना तज्ञ सुभाष कश्यप यांनी हमारी संसद या ग्रंथात पाठ क्रमांक तीन संसद के काम मध्ये लिहितात आजची संसद केवळ कायदे व अधिनियम बनविणारी नाही तर वर्तमानात अनेक कार्य निभावत असते. ती बहुआयामी भूमिका बजावते.

संसद अधिकार

- कायदेविषयक- संसद संपूर्ण देशासाठी कायदे बनवणारी सर्वोच्च संस्था आहे. संघ सूचीतील 98 विषयाबाबत. तसेच राज्य सूचीतील व अवशिष्ट विषयांबाबत संसद कायदे बनवते.
- कार्यकारी मंडळावर नियंत्रण -संसद मंत्रिमंडळावर नियंत्रण ठेवते. प्रश्नोत्तर तास, शून्य प्रहर अर्धा तास चर्चा अविश्वास ठराव या मार्गाने.
- वित्तीय अधिकार -संसद सरकारला पैसा उपलब्ध करून देते. सरकारच्या प्रत्येक खर्चावर संसदेचे नियंत्रण असते.

- **माहिती मिळविणे** - कार्यकारी मंडळाकडून खरी माहिती मिळवून सभा पटलावर ठेवून संसद ग्रंथालयात उपलब्ध करून दिली जाते.
- **घटनात्मक अधिकार** --घटना दुरुस्ती बाबत दोन्ही सभागृहांना समान अधिकार आहेत. कलम 368
- **न्याय विषयक अधिकार** -राष्ट्रपती उपराष्ट्रपती सर्वोच्च व उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश महालेखा परीक्षक निवडणूक आयुक्त यांना संसद पदावरून दूर करू शकते.
- **निवडणुकीबाबत** --राष्ट्रपती उपराष्ट्रपती यांच्या निवडणुकीबाबत संसद कायदे करते.
- **प्रतिनिधित्व** -- देशाच्या विभिन्न क्षेत्रीय सामाजिक आर्थिक धार्मिक समूहांचे व विचारांचे प्रतिनिधित्व.

- वाद-विवाद व्यासपीठ -- संसद देशातील महत्त्वांच्या राष्ट्रीय प्रश्नांची चर्चा करणारे सर्वोच्च व्यासपीठ आहे. वादविवाद हा लोकशाहीचा आत्मा आहे.
- इतर अधिकार --
  - राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय विषयांवर चर्चा
  - आणीबाणी ला मान्यता देणे.
  - विधान परिषद स्थापन करणे.
  - घटक राज्याचे नाव बदलणे सीमा क्षेत्र वाढ.
  - उच्च न्यायालय स्थापन करणे.

Thank You